***** Variantã în lucru *****

Viața lui Dimitrie Cantemir, Domnului Moldaviei și Prințip în Înperăția Rusească

Prințipul Dimitrie Cantemir s-au născut în anul 1673, 26 octovrie. Tatăl lui anume Constantin Cantemir era atunci numai serdariu, adecă povățuitoriul celor trei provincii a Moldaviei și au avut 4 muieri, dintre care a treia au fost mama lui Dimitrie.

În anul 1684 se făcu Constantin prințip în Moldavia și fiindcă au cerut Poarta Otomanicească, adecă Curtea Turcească, pre unul dintre feciorii prințipului amanet (zălog)*, au trămis el pre Antioh, feciorul său cel mai mare cu soțietate de 6 nobili boieri tineri la Constantinopol (Țărigrad). După trei ani căpătă Dimitrie Cantemir poruncă de la tatăl său să se ducă la Constantinopol în locul fratelui său Antioh.

În vremea aceia era prințip în Țara Românească Constantin Brancovan, care nu știu din ce pricină nu viețuia în iubire cu familia Cantemirenilor. Acest Brancovan, scriind veziriului turcesc, zisă cum că acest de curînd trimis tînăr nu ar fi Dimitrie, feciorul lui Constantin Cantemir, ci alt nobil boieriu tînăr din Moldavia, pre care l-au trămis Constantin în locul lui Dimitrie, numai ca să-și poată scoate pre feciorul cel adevărat Antioh.

Pentru aceia cercînd veziriul lucru cu deamăruntul, porunci să se aducă Dimitrie înaintea lui, pre care văzîndu-l, zisă cum poate ceva așa nedrept să se arate înaintea stăpînirei, cînd toată persoana tînărului Dimitrie arată tocma pre tatăl său, adecă pre Constantin? Cu un cuvînt Dimitrie făcu la întîia sa arătare atîta luare aminte înaintea veziriului și dede atîtea semne despre coapta minte și înțeleapta sa purtare, cît numai prin aceia se învrednici a să numi feciorul unui părinte cum era Constantin.

Dimitrie remasă în Constantinopol până la anul 1691, în care fiind el iară schimbat, adecă rescumpărat prin fratele său Antioh, se întoarsă la tatăl său. În timpul opăcirei sale la Constantinopol s-au sîrguit a învăța limba și muzica turcească, întru care cu vreme la atîta perfecție și vrednicie au venit, cît prin el s-au întrodus și s-au așezat mai dintîiu notele* musicale la turci și au făcut deosebite cîntări musicale, care până în ziua de astăzi cu mare bucurie se cîntă la dînșii.

În anul 1693 în a 14-lea martie muri tatăl lui, care fiind încă în leagănul morții, chiemă pre feciorul său și pre boierii țării la sine și îi rugă ca mai nainte de ce se va muta el din cele lumești la cele cerești, să aleagă pre următoriul prințip, ca să știe și el pre cine va să aibă de moștenitoriu în scaunul stăpînirei. Deci boierii cu o inimă și cu o înțelegere aleseră de prințip pre Dimitrie. Muritoriul părinte se bucură despre acea înștiințare și se mîngăia cu cugetarea cum că și Sultanul (Înperatul Turcesc) va învoi și va întări acea alegere. Însă banii mai mare prețuire și mai tare putere avură la Curtea Otomanicească decît măritele vrednicii și ostenelele tatălui și vrednicia feciorului. Deci se pusă altul în scaunul Prințipatului, iară Dimitrie fu silit a-și părăsi patria și a se duce în Constantinopol la fratele său. Deoarăce datorința feciorilor de prințipi după moartea sau scoaterea din domnie a părinților era a se duce și a ședea la Constantinopol.

---

* Datina era și pînă acum este să trimiță Prințipii Moldaviei și a Țărei Românești sau cîte un fecior, sau de nu au feciori, pre vreunul din rudeniile sale la Constantinopol amanet (zălog), pentru siguritatea Curții Înperătești.

* Notele sînt neşte semne scrise, după care se învață musica.

După aceia la anul 1697 au trebuit să meargă după porunca înaltului veziriu la bătaia de la Senta, însă fiindcă au fost mers el numai de bună voe, nici au fost silit a sta în bătae cu dînșii, așadară nici n-au perit, ci au fugit cu turcii îndărăpt și au venit iară la Constantinopol.

Dimitrie avea mare cinste și înaltă prețuire la toți curtenii înperătești. Nu numai limba turcească, ci și cea arabicească și persicească din fundament le-au învățat. Prin buna sa purtare în soțietăți și prin deșteptata înțelepciune și-au cîștigat la toate soțietățile de petreceri cea mai mare iubire, așa cît în toată curtea era vrut și cu totul plăcut. Temîndu-să dară Brancovan, ca nu cumva să-și părtinească și să îmblînzească Cantemir pre Sultanul întru atîta, cît să se înalțe astăzi, mîne în scaunul prințipatului Țării Românești, nu negriji mijlocirile, prin care cugeta a putea aduce în ură și a putea scoate pre Cantemir din mijlocul diregătoriilor turcești. Nu fără temeiu și socotință se temea Brancovan de Cantemir, deoarăce cu prea mare poftă dorind Cantemir a ajunge pe scaunul Țării Românești, n-au vrut să primească domnirea din Moldavia, care de două ori ar fi putut-o căpăta; ci mulțemind Curții, au recomandat pre fratele său Antioh spre căpătarea domnirea moldovenești, care totuși n-au putut să se pună în treapta stăpînirea provințiale.

În anul 1700 cînd s-au dus fratele lui mai dintîiu în Iași ca să cuprindă scaunul prințipesc, petrecîndu-l Dimitrie pănă în Moldavia, s-au cununat cu Casandra, fata lui Șerban Cantacuzenu, prințipul Țării Românești de atunci. Din aceasta soție s-au născut o fată încă în Moldavia. În scurt timp după aceia fu silit a părăsi țara și a se întoarce cu frate-său, cel ce fu lăpădat din domnirea Moldaviei, la Constantinopol, unde căpătă încă patru fete și patru feciori.

Pănă lăcuia Dimitrie la Constantinopol, neavînd alt lucru de mai mare luare aminte, hotără a-i fi deprinderea de aici înainte, facerea căsii sale, ca să-și căștige mai mare cunoștință despre datinile și întrebuințările țării. Ba era și silit spre aceasta, de vreme ce nu s-au dus mai înainte de la Constantinopol pănă în anul 1710, în care an au înștiințat înperatul rusesc Petru cel Mare bătaie necredincioșilor (turcilor). Cînd se apropia monarhul acesta cu turma sa cătră mărginile Moldaviei, închee Porta Turcească a fi bine, să facă pre Dimitrie Prințip în provinția aceasta. Fiindcă deși au fost Domnul Moldaviei cel atunci stăpînitoriu, bărbat învățat și plăcut la Curte, totuși n-au fost vestit și vîrtuos în bătaie, deoarăce încît avea cutezare, nici experiență militărească.

Dimitrie fu silit să primească aceasta stăpînire precum prin veziriul, așa și prin svatul Hanului Tătăresc, cel ce arătă înaintea curții cum că numai acela unu e între creștini, cel ce e vrednic și iscusit de a fi la întîmplările și stările împrejur de acum spre bun noroc. Și așa fiind Dimitrie ales de prințip, nu numai i se ertară toate dările, pre care erau toți prințipii îndatorați la alegerea sa a le face, ci încă i se mai dede o sumă de bani spre cheltuielile cele de lipsă.

Numai cît ajunsă Dimitrie la Iași, i se și dede poruncă de la curte să rădice un pod peste Dunăre, pre care să treacă armada turcească. Pe lîngă aceasta ceru veziriul să-i trimiță Dimitrie darul cel cuviincios lui și celoralalți slujitori de curte, pentru căpătarea domnirei moldovenești. Prin porunca cea de pe urmă așa se mîhni și se mînie Dimitrie cît hotărî de aci înainte a-și resplăti pe veziriul, și ocasia (prileju) aceasta spre folosul a o întrebuința, cu mărginire de a-și scăpa țara de sub jugul turcesc.

Spre norocirea lui, tocmai atunci trămisă înperatul rusesc Petru cel Mare un doctor grecesc la dînsul, anume Polikola, îmbiindu-l cu prea bune condiții să se leapede de turc și să se însoțească cu dînsul. Fiindcă tot lucru era despre a sluji unui prințip creștinesc și se atîrna de fericirea poporului lui, deodată se și învoi cu înperatul Petru întru așa modu: ca întîiu: Moldavia iară să-și capete mărginile (granița) cele vechi și să fie sub acoperămîntul sau scutirea Rusiei; a 2-lea: să jure prințipul dimpreună cu țara sa credință înperatului;

a 3-lea: tot întru acelaşi timp să împreuneze prinţipul poporul său cu al înperatului, ca aşa cu puteri unite să poarte bătaia asupra turcului; a 4-lea: precum prinţipul, aşa şi următorii lui să aibă de-a pururea putere nemărginită în ţara sa, ci sub scutirea ruşilor; a 5-lea: să nu se lasă altă persoană în scamnul domnirei de prinţipat, până nu se va stînge familia Cantemirenilor. Condiţiile (tocmelele) aceste şi altele se întăriră prin înperatul Petru la Lusc în Polonia, în 13 aprilie anu 1711. Şi fusere prin solul înperătesc (cu pecetia înperăţiei închise) lui Dimitrie trimise. De după tractatul acesta, din zi în zi înştiinţa Dimitrie pre înperatul despre popoarele pre care vrea să i le aducă, şi despre modu, adecă cum să se poarte ca să-şi împlinească scoposul său asupra turcilor.

Între acestea nu au negrijit el facerea punţii (podului) peste Dunăre, a căria (cu cheltuiala turcilor afară de lemnul, ce îl da Moldavia şi Ţara Românească) rădicare i s-au fost poruncit de la Poartă. Cum în puterea lui sta a întîrzia lucru, care din cît putea şi făcea, afară de a cădea în suspiţie (ipopsie), cum că s-ar fi învoit cu ruşii asupra turcilor. Pre lîngă aceasta neîncetat înpulpa (învita) Dimitrie pre înperatul Petru, să nu întîrzieze cu venirea sa încă până a nu se găti puntea (podul). Însă spre mare nenorocire nu se încredea înperatul în el de tot, deoarăce nu îi iscusisă credinţa deplin; şi aşa cu mult mai tîrziu ajunsă înperatul decît ar fi putut împiedeca trecerea turcilor peste Dunăre. Înperatul veni la Iaşi în luna lui iunie 1711, unde nobilii şi poporul Moldaviei i-au jurat credinţă şi l-au cunoscut de mai-marele lor. Însă înperatul Petru din lipsa neaverii a mijlocirilor vieţei, fu silit a face pace cu turcii. Deşi era el însuşi, casa lui şi toată oastea în cea mai mare primejdie, totuşi pre Dimitrie Cantemir, pre carele îl cerea turcii spre izbîndire, nu l-au dat, care faptă spre nemuritoare a lui Petru cinste este. Solul sau pleniputernicitul lui Petru căpătă poruncă a spune turcilor cum că prinţipul nu ar fi între armada rusească, fiind Dimitrie închis în căruţa înperătesei, până păciuiau înperaţii şi nimenea, afară de un serb (slugă), care îi ducea de mîncare, nu l-au ştiut.

Văzînd prinţipul că nu poate remînea în Moldavia, ceru şi căpătă de la înperatul decret (hrisov), prin a căruia mijlocire făgăduia înperatul prinţipului şi celoralalţi nobili (boeri) nu numai împlinirea pagubei, care vor păţi-o de la turci, ci şi loc singur de scăpare în ţerile sale.

Prin înştiinţarea aceasta, cea în Mohilov în 1 avgust 1711 subscrisă, numi Petru pre Dimitrie şi pre următorii lui prinţipi a Înperăţiei Ruseşti, cu titula: **Prea Înalte şi Prea Mărite Prinţipule!** şi îi dede slobozenie, ca nimărui decît înperatului să dea vorbe şi respunderi. Iară moldovenii carii vor fugi cu dînsul în Rusia, numai sub el singur, ca sub domnul său să stea.

Pe lîngă făgăduinţa aceasta, se trasă Dimitrie cu ai săi din Iaşi, urmînd după armadia rusească, cu care se dusere mai mult decît o mie de nobili şi slujitori, carii pentru dragostea lui îşi părăsiră patria sa.

În anul 1711 s-au dus Prinţipul şi cei ce se ţinea de dînsul la Harkov în Ucraina, care loc s-au dat lui şi oamenilor lui spre sălăşluire.* Aci şezu el pănă la anul 1713. Iară atunci se mută la Mosca. După rugăciunea lui Cantemir, nu numai împărţi înperatul provinţia cea lui dată între nobilii moldoveneşti, ci încă îi mai cinsti o mie de case de sudiţi, carii erau a Coronei Înperetăşti. Provinţia cea de la ruşi trecuţilor români dată, totdeauna până aci o avea înperaţii în ţinutul său, adecă sub ocărmuirea sa, şi era precum pentru zăcerea sau firea locului, aşa şi pentru mulţimea lăcuitorilor, ţinută de mai bună în toată Înperăţia Rusească. Afară de aceasta încă i-au mai învoit Maiestatea sa (Înperatul) o simbrie, care se plătea lui Cantemir în tot anul până cît au vieţuit.

În scurt după venirea lui Dimitrie la Mosca, prinseră frigurile pre Casandra, muierea lui (care neîncetat se mîhnea şi se zdrobea pentru perderea patriei şi a rudeniilor sale, celor din Moldavia şi Ţara

* De unde şi pînă în ziua de astăzi se află Nobili şi se zice a se afla încă mai mulţi dintre românii aceştii, carii nu şi-au perdut limba de tot, ci mai vorbesc cîte ceva, deşi stricat, în limba sa cea stremoşească.

Românească, mai vîrtos că au cuprins turcii bunurile ei și ale bărbatului), care prin neștiința apotecariului (spițeriului) cel ce i-au dat un leac curățitoriu cu totul tare și neamăsurat puterilor ei, după un beteșug de vreo cîteva zile, fu trămisă din lumea aceasta pe ceialaltă, tocma în cea mai frumoasă floare a vieței sale, adecă în 11 maiu 1713, cînd abea era de 30 de ani. Aceasta era o prințipisă cu mare înțelepciune și judecare, care cu totul era aplecată spre cetirea cărților; ci totuși pe lîngă aceasta lucrurile casei, și creșterea pruncilor săi, în cea mai mare regulă (rînduială) și băgare de samă le ținea. Frumsețele, pre care dînsa de la mama natură în mare măsură le părtinise, au fost cea mai ușoară a ei împodobire. Trupul ei s-au îngropat la Mosca, într-o mănăstire grecească, în care bărbatul ei, Prințipul Cantemir, mare sumă de bani au dat spre facerea unei besearici.

În următoriul an 1714 au venit Dimitrie la Petersburg cu al treilea fecior Șerban, cel ce numai de 7 ani era. Prințipul cel tînăr făcu înaintea Înperatului o cuvîntare pe limba grecească în ziua Paștilor, pentru care înperatul cu mare dar l-au cinstit și l-au primit în însuși regementul său de ofițir.

În anul 1715, cînd au călătorit înperatul prin țeri străine, au întrebuințat Dimitrie această ocasie (prilejiu) spre cercetarea țerilor sale, unde s-au și opăcit pănă în anul 1716. Atuncea au lucrat și au gătit el deplin Istoria Înperăției Turcești.

În anul 1716 au întrebuințat Dimitrie puterea, cea lui de la înperatul peste nobilii moldovenești (între carii se înpărțise satele din Ucraina) dată, că adunîndu-să nobilii aceștii bărbătește pe la petreceri de mîncări și beuturi se întîmplă odată (în beutură) de începură a se certa așa cît și săbiile (spetele) traseră din teacă, întru care nenorocosă întîmplare doi au perit, iară alții vătămați au remas. Despre aceasta se făcu pîră la Prințipul. Acesta chiemă pre vinovații înaintea sa și cercînd lucrul cu de-amănuntul, judecă pre 3 spre moarte, iară pre alții să tragă la gălii (corăbii). Însă totuși, după aceia, stremută pedeapsa de moarte într-o pedeapsă trupească, care s-au și împlinit. Toată pășirea lui s-au aflat de înperatul bună. Acesta doară exemplu (pildă) se află unu și singur în istoria rusească despre un subpus, care au avut, ci în numele său au întrebuințat puterea de viață și de moarte.

Fiind înperatul, în anul 1717 prin rebeliile cele ce se rădicase în țerile lui, acasă chiemat, se întoarsă și Dimitrie la Mosca, fiindcă de adeseori trebuia dînsul să cerceteze pre Maiestatea sa Petru, dar și Maiestatea sa adese cercetări făcea lui Dimitrie. În anul 1718 s-au dat poruncă Prințipului la plecarea înperatului către Petersburg, ca și dînsul să-i urmează. Așadară Prințipul plecă, iară familia lui remasă la Mosca, fiindcă fata lui Dimitrie, anume Smaragda, era beteagă de amețeală.

După ce veni el la Petersburg se întîmplă întru o soțietate de petrecere a nobililor de țeară, care în toată iarna se ținea. În soțietatea aceasta văzînd Dimitrie pre a treia fiică (fată) a Prințipului Trubețkoiu (cel ce după aceia fu general feldmarșal a armadei rusești), care era cea mai mare frumseață de atunci, se îndrăgi într-însa și după vreo cîteva zile o și peți de la tatăl ei. Ajungîndu-și căutarea sau scopul său, se și cunună cu dînsa la începutul ernii. În scurt după însurare își rasă barba și își mută portul cel romînesc în cel frantosesc, precum se vede în icoana lui îmbrăcat. Însuși înperatul se milostivi în persónă a fi la nuntă și a-l petrece la besearică, unde se împlini sărbătoarea nunții. Petrecînd înperatul pre Dimitrie de la besearică îndărăpt, îl dărui cu o sabie de mare preț.

După nuntă, care 3 zile ținu, și la care înperatul dinpreună cu înperăteasa, prințesele familiei și cu toată nobilitatea Petersburgului au fost de față, fu Dimitrie numit de Consilier (sveatnic de taină).

Pruncii lui veniră în anul 1719 la Petersburg, afară de fecioara Smaragda, care din zi în zi mai rău bolnăvindu-să, muri în a 4-lea iulie, cînd era în vîrstă de 17 ani. Însă durerea care se pricinuia lui Dimitrie de după perderea Smaragdei, se uşură prin căpătarea altei fete, care se născu din a doua muiere în a 8 noiembrie tot în acelaş an, pre care botezînd-o înperatul dinpreună cu înperăteasa, îi puseră numele Smaragda, ca cu atîta mai lesne să uite Dimitrie pre reposata.

În următoriul an 1720 căpătă el poruncă să meargă după înperatul la Persia dimpreună cu comisul (graful) Tolstoi și admiralu Apraksin. În bătaia aceasta au purtat Apraksin comîndarea armadiei, iară Tolstoi dimpreună cu Dimitrie ocîrmuirea lucrurilor civile sau cetățenești, și aceşti 3 erau consiliarii dinlăuntru (de taină) a Maiestatei Sale. Cantemir au petrecut pre înperatul pănă la Colomna, care cetate e 90 de verste sau 18 miluri nemțești departe de Mosca (5 verste fac o milă nemțească) și zace în capetul rîului Muscvii unde se varsă în Okka. Aci află dînsul pre ai săi, cari l-au urmat pe apă. Se sui în corabie și călători cătră Astrahan, unde au și ajuns în a 4 iunie 1721.

Numai cît plecă de la Colomna, au început a simți durere în rărunchi dimpreună cu o frigură lină. Pe lîngă aceasta așa slăbea cînd și cînd, cît era silit cîte trei, patru zile să zacă în pat. Însă aceasta nu l-au împiedecat de la lucru, prin care se sîrguia a întocmi tipografie turcească, în care să se poată tipări înștiințarea de bătaia a înperatului cu turcii. Această bătaie el singur vrea să o facă cunoscută persienilor în limba aceasta, adecă persinească. Corabia cu care umbla dînsul era așa de îndămînată spre lucrul acela, cît până în timpul ajungerii a înperatului la Astrahan, toate lucrurile au fost gata de a tipări înștiințarea de bătaie. În august se pusă Dimitrie într-o luntre (fregată) cu 20 de tunuri, ca să urmeze înperatului la Persia. Toată armada mersă cu Maiestatea sa peste mare, și ajunsă în vreo cîteva zile la locul în care de atunci s-au făcut tărimea (cetatea) ce se chiamă A Sfintei Cruce.

Fiindcă trăbui pe uscat să petreacă Dimitrie pre înperatul la Derbend, pentru aceia trimisă el fregata cu toate lucrurile și slujitorii săi înainte, ca acolo să-l aștepte. Însă luntrea aceasta printr-o nenorocoasă întîmplare, adecă printr-o furtună, se împinse pe un pat de țărînă sau noroiu de mare *, unde afară de oamenii carii erau în corabie, toate lucrurile au perit. Între alte lucruri perdu Prințipul acolo și sicriul în care erau scrisorile și alte hărtii, precum și o istorie despre turci, de la amăgitoriul Profet (Proroc) Mohamed până la Osman Întîiul, Sultan al Turcilor. O carte care cu multă osteneală s-au fost făcut și care de mai bună soartă era vrednică.

Beteșugul prințipului din zi în zi se mărea, ci nici el singur, nici doctorii putea să afle pricina beteșugului. Întru aceasta călători el la Derbend și întru una de zile, cînd se simțea ceva mai ușor, cercetă murul (zidul) cel vestit din Munții Caucasului, despre care profesorul Baer de după încungiurări vorbește în tractatul academiei, cartea 1, f. 425.

La întoarcerea lui de la Derbend se descoperi cum că beteșugul lui Dimitrie au fost slobozirea pișatului (rîu de pișat), care așa l-au fost slăbit cît nici pe cal a se sui putea. Cugetînd însuși dînsul, cum că s-au apropiat moartea, făcu testament (diată), îl dede în mînile înperatului, ci pusă pre Înperatul executor de testament și tutor preste pruncii săi. Cei mai mari trei feciori ai lui erau la dînsul, iară muierea, fata și

* Patul de țărînă sau noroiul este o adunare de țărînă mare, care se grămădește întru unile locuri prin valurile de mare, așa cît să înalță pînă în fața apei, în care dacă încurge vreo luntre sau cu greu, sau nicidecum nu se poate mîntui din acel noroi.

băiatul cel mai tînăr remăsese la Astrahan. Ducîndu-să Înperatul la cetatea aceasta, lăsă pre doctorul înperătesei Polikala să poarte toată cuvincioasa grijă de Dimitrie.

Dimitrie au venit în luna lui august la Astrahan, ci așa de neputincios cît abea putea să-l cunoască prietenii lui. Cu începutul lui decembrie în așa primejdie era, cît judeca a fi de lipsă să-și mărturisească păcatele, ci să se cuminece, așteptînd moartea în tot minutul. Admiralul Apraksin, comisul Tolstoi și prințipul Georgie Trubețkoiu alergară la dînsul să-și ia pe urmă ziua bună și ertăciune de la el. Muierea, pruncii și servii (slugile) lui sta pe lîngă dînsul cu ochi lăcrămători și cu amari dureri suspinînd ci bătîndu-și pieptul, se tînguiau. Iară el cu nespusă statornicie mîngîindu-i, îi încredința și îi recomenda celor 3 consilieri, aducîndu-le aminte ca totdeauna cu împrumutată iubire și în unire nemișcată să trăiască după moartea lui.

În lipsa aceasta mai mare le căzu în minte cum că un doctor de armade, anume Englert, încă n-au fost chiemat la dînsul spre svătuire. Pentru aceia de loc trămiseră după dînsul, carele venind ci cercînd beteșugul, prin măiestria și înțelepciunea sa întru atîta îl ușură, cît căpătă Dimitrie putere de a se duce în ziua de Paști în Astrahan la besearică. Simțind Dimitrie că din zi în zi e mai tare, mărgini a părisi Astrahanu și a se duce în țerile sale, spre care și învoirea înperatului au căpătat-o.

În a 14 ianuarie 1725 plecă el în călătorie, ci aceasta îi era de tot grea, nu numai pentru îndepărtarea locului, ci și pentru că de nou căzu în beteșug. Însă totuși ajunsă în martie acolea, nici prea sănătos, dară nici prea beteag. Aicea de cîte ori îl răbda sănătatea, își petrecea timpul cu desfătările de comun (obște), cu îndreptările treburilor casei și cu redicarea unei besearici, care era închinată Sfîntului Dimitrie. Mai pe urmă, în a 15 august îl prinseră nește friguri tîrătoare sau ascunse, prin care rîul pișatului iară se împuternici așa, cît în a 21 august 1723 muri, fiind numai de 49 de ani și 5 zile.

Cu muierea dintîia au avut Dimitrie 6 feciori și 2 fete; iară cu a doua numai o fecioară. Una dintre fetele lui și doi feciori au murit încă până au viețuit el; așadară lăsă două fete, pre Maria și Samaragda, și patru feciori: Mateiu, Constantin, Șerban și Antioh. Cel mai de pe urmă au fost solul înperătesei rusești la Craiul Angliei Georgie, și au dus manuscriptul latinesc, care cuprindea Istoria Înperăției Turcești, cu sine la Londra (London) în Anglia, din care s-au tălmăcit Istoria Osmanicească pe anglicie.

Dimitrie au avut stat de mijloc, mai mult macru (uscățiu) decît gras; avea față plăcută, și totdeauna vorbea cu osebită prietenie, blîndețe și cu judecare. Datina lui era a se scula dimineața la 5 ceasuri, și a trage o pipă (lulea) de tăbac (tutun) cu un filigean de cafea, după datina turcească. De aci apoi se apuca de învățătură până la prînz, care se ținea la 12 ceasuri; mînca de rînd numai o mîncare și mîncarea lui cea plăcută era pui de găină cu macriș (Rumex acetosa), la mîncare totdeauna bea apă amestecată cu vin. Beția îi era cea mai urătă patimă pe lume; căci dacă bea el numai o dată peste măsură, era cîte 14 zile trist și cu voe rea. După prînz se culca cîte puțintel, iară ceialaltă parte a zilii o petrecea în învățături până la 7 oare seara, atunci cerceta pre ai săi, la 10 oare seara cina, și la 12 se culca. Metodu vieții sale acesta au fost silit orecît a-l stremuta, după ce se făcusă consilieriu la Înperatul Petru, și se însurasă luînd muiere tînără; fiindcă lucrurile vieții și blîndețele iubirei a frumoasei tinerei sale muiere, de adeseori îl abătea și îl trăgea dela învățătură.

Timpuria moarte a tătîne-său, fiind el încă de tot tînăr, lunga ședere la Constantinopol fără slujitori, și scurta stăpînire în Prințipatul său, i-au răpit ocasia de a se putea îndeletnici în istățimea ocîrmuirii a lucrurilor cetățenești și a-și arăta virtutea militărească, deși despre amîndouă nu prea îngustă cunoștință

avea. Toată viața sa cea șezătoare o apleca spre îndreptarea inimei sale, din care se arată fructurile (rodurile) prin cărțile lui cele învățătoare și prea mult folositoare, dintre care cele de căpetenie sînt acestea:

Cărțile tipărite sînt:

1. Istoria despre creșterea și descreșterea Înperăției Turcești, un manuscript în limba latinească.
2. Sistema sau starea religiei turcești în limba rusească la Petersburg 1722 în folio tipărită.
3. Lumea și sufletul în limba românească și grecească scrisă, și în Moldavia tipărită, este o carte despre lucruri morale întocmită în cuvîntări.
4. Descrierea Moldaviei istorică – geografică – politicească în limba latinească dimpreună cu o mapă (hartă) prentoarsă în nemție și de A.Bișing tipărită în anul 1769-70.

Cărțile cele încă netipărite sînt:

5. Istorie veche și nouă a Dachiei, o carte mare în folio, scrisă în limba românească. Tot aceasta carte în limba latinească scrisă, au perit în Marea Caspică cînd s-au înecat fregata (luntrea).
6. Istoria facerii (lumii) cu note din învățătura naturei, un manuscript în limba latinească, cu titula Geologo-Fisica.
7. Istoria amînduror căsilor Brancovanilor și a Cantacuzenilor, în limba românească, un manuscript în cvart.
8. Istoria Muhamedanilor, din timpul amăgitoriului Profet Muhamed pănă la întîiul Înperat Turcesc, s-au perdut în Marea Caspică.
9. O carte de cîntece musicale turcești în cvart.
10. Întraducere de musica turcească, în limba românească în cvart.

Afară de aceste cărți deplinite, au scris el și alte cărți mai multe, care nu le-au putut deplini, a cărora manuscripte încă au remas.

Bărbatul acesta au vorbit următoarele limbi: 1. Românește (cea mumească), 2. Latinește, 3. Italienește, 4. Turcește, 5. Persicește, 6. Arabicește, 7. Cea grecească de astăzi, 8. Rusește, și prea bine înțelegea cea vechie grecească (Elinica), Slavenește și Franțozește.

Cea mai de căpetenie a sa bărbăție au întrebuințat-o spre istorie, afară de aceia și în filosofie precum și în matematică mari pașuri făcuse, din cea de pe urmă mai tare i-au plăcut arhitectura. Besericile, care în cele 3 sate ale sale le-au rădicat, sînt fructul cugetărei și delineația lui.

Dimitrie au fost Prințip al Rosiei, mădulariu a Înaltului Senat și Sfetnic de Taină, precum și mădulariu în soțietatea științelor Academiei din Berlin. Și tocma întru acel timp, cînd ajunsăse înștiințarea despre moartea lui la Petersburg, primi și Residentul (Solul) înperatului nemțesc, care se afla aici, o scrisoare deschisă, în care răpăosatul Cantemir fu anumit și arătat de Prințip a Înperăției Romane (Nemțești), pre care scrisoare residentul cu durere o trămisă iarăși împeratului său îndărăpt, fiindcă au fost murit înalt învățatul fiu de român Dimitrie, pe a căruia seamă era acea cinstă trimisă.